

فصل اول

کلیات آموزش و پرورش

آموزش و پرورش از نیازهای اصلی و اساسی همه جوامع بشری است و همه انسان ها در زندگی خود به آن نیاز دارند.

اما این آموزش و پرورش باید منعطف، پویا و منطبق بر نیازهای فردی و اجتماعی افراد و جوامع باشد و به نیازهای تک تک افراد جامعه توجه نماید.

در سیستم امروزی دانش آموز نمی تواند عنصر بی اختیاری باشد که خودش هیچ گونه دخل و تصرفی در آن چه می آموزد نداشته باشد و باید تلاش شود به جای حفظ طوطی وار مطالب به دانش آموزان مهارت های زندگی شامل (خودآگاهی، همدلی، کنترل هیجان، حل مسئله، تصمیم گیری، تفکر خلاق، مهارتهای ارتباط موثر و تفکر نقاد) آموزش داده شود.

به منظور دستیابی به این هدف باید به تفاوت های فردی توجه شود و بخصوص توجه به آموزش و پرورش ویژه از ضروریات بسیار مهم است، یعنی باید نگاه مناسبی به دانش آموزان استثنایی داشته باشیم.

چرا که این گروه مثل همه کودکان حق استفاده از تعلیم و تربیت را دارند و باید مانند سایر کودکان متناسب با نیازها و خصوصیات زیستی، جسمی و روحی خود از برنامه آموزشی مناسب استفاده نمایند.

اما استفاده کودکان استثنایی از آموزش و پرورش مناسب از طریق آموزش و پرورش فراگیر میسر است و آموزش و پرورش فراگیر می تواند به تحقق اهداف آموزش و پرورش کمک شایانی نماید، چرا که ارائه خدمات آموزشی نسبتاً متمرکز به کودکان استثنایی به لحاظ کمبود معلمان خاص، محدودیت امکانات و پراکندگی این دانش آموزان در سطح شهرها و روستاها میسر نیست.

تشکیل یک کلاس خاص در یک مدرسه برای یک روستا فقط با تعداد محدودی دانش آموز هزینه بر است و از طرفی تاسیس مدارس شبانه روزی نیز سبب آسیب های جدی روحی و روانی به دانش آموزان می شود. بنابراین لزوم آموزش و پرورش فراگیر بیشتر احساس می شود.

یکی از مسائل مهم در حوزه آموزش و پرورش ویژه که معلمان ابتدایی باید با آن آشنا باشند حقوق کودکان استثنایی است.

متأسفانه تا سال ۱۹۷۰ میلادی این کودکان هیچ گونه حق قانونی برای تعلیم و تربیت نداشتند و حتی از استخدام نیز محروم بودند و اغلب به موسسات شبانه روزی سپرده می شدند و از ورود آنها به مدارس عادی جلوگیری می شد. اما در سال ۱۹۹۰ نمایندگان تعدادی از نهادهای دولتی و غیر دولتی در کشور تایلند گرد هم آمدند و بیانیه ای را تحت عنوان بیانیه سالامانکا تصویب کردند که مفاد آن باعث شد قوانین مدونی جهت حمایت از کودکان استثنایی فراهم شود.

یکی از اساسی ترین حقوق هر فرد برخورداری از آموزش مطلوب است. تقسیم آموزش و پرورش به دو شاخه استثنایی و عادی هرچند موجب رشد گسترده ای در آموزش و پرورش ویژه شده است، ولی روند یکپارچه سازی را تسهیل نکرده است.

افرادی که به دلیل ناتوانایی ها و نقایص جسمی و ذهنی از روند اصلی آموزش کنار زده می شوند عواقب بسیار خطرناکی هم برای خود و هم برای سایر افراد جامعه دارد، زیرا عزت نفس و اعتماد به نفس این دانش آموزان و خانواده های آن ها به شدت لطمه می بیند.

از طرفی دانش آموزان عادی اگر تجربه ای از توانایی ها و نیازهای کودکان دارای نیازهای ویژه نداشته باشند و شناخت کافی نسبت به گروه های مختلف کودکان استثنایی نداشته باشند هنگام برنامه ریزی و تصمیم گیری نمی توانند درست تصمیم گیری کنند.

اگر مدارس این دو گروه کودکان از هم جدا باشند، از همان ابتدا سبب فخر فروشی شده و باعث ایجاد احساس حقارت می شود.

تعریف آموزش و پرورش فراگیر

بر اساس تعریف یونسکو آموزش و پرورش فراگیر به این معناست که تمام کودکان بدون توجه به وضعیت جسمانی، هوشی، عاطفی و سایر ویژگی ها متناسب سازی شوند و این سازگاری باید شامل کودکان با ناتوانایی های ذهنی، تیزهوش، کودکان خیابانی، بی سرپرست و بد سرپرست، اقلیت های قومی، ملی، نژادی و مذهبی و کودکان مناطق دورافتاده نیز گردد (یونسکو، ۲۰۰۱).

فلسفه آموزش و پرورش فراگیر

احترام به یکدیگر

افزایش تحمل پذیری افراد

پذیرش به عنوان بخشی از گروه

دست یابی به فرصت برای رشد مهارت ها

کمک به یکدیگر

کمک به افراد دارای نیازهای ویژه و

درک نیازهای ویژه

ارزش ها و باورهای بنیادی در باره آموزش فراگیر

می توان از ارزش های زیر نام برد:

آموزش حق همه است، فارغ از این که با استعداد یا کم استعداد باشند، بینا یا نابینا باشند، و اعتقاد بر این موضوع که همه می توانند یاد بگیرند یکی دیرتر و یکی زودتر، همه افراد در یادگیری مشکلاتی را تجربه می کنند، و همه نیازمند حمایت در یادگیری هستیم، و همه ما مسئول هستیم که دانش آموز یاد بگیرد، مدرسه، نظام آموزشی، معلم، خانواده و اجتماع همه در یادگیری مسئولیت دارند.

به تفاوت ها یک نگاه ارزشی داریم، چرا که خداوند می فرماید: ما انسان ها را متفاوت آفریدیم، تبعیض آموزشی و سایر تبعیض ها در جامعه نامناسب و زمینه نارضایتی را فراهم می آورد.

متناسب سازی منابع مدرسه

الف) منابع انسانی

در مدارس، نیروی انسانی از معلم، مدیر، مشاور باید آموزش های لازم در خصوص نحوه تعامل با دانش آموزدارای نیازهای ویژه را ببینند، از طریق آموزش ضمن خدمت، کتاب خوانی و ارائه مقاله، برگزاری همایش و آموزش مهارت های لازم از جمله خواندن خط بریل، لب خوانی

ب) محتوای کتب درسی و تحول بنیادین در آموزش و پرورش

محور آموزش در همه مدارس کتاب است. متأسفانه کتاب های ارائه شده در آموزش و پرورش کشور، متناسب با نیازهای دانش آموزان نیست و کاربرد چندانی در تعلیم و تربیت ندارد و چه بسا محفوظاتی را در ذهن پر می کنند.

ج) متناسب سازی محیط مدارس

مدارس ما نه تنها برای دانش آموزان استثنایی مناسب نیستند، بلکه حتی برای دانش آموزان عادی نیز مناسب نیستند.

دانش آموز استثنایی باید بتواند در مدارس به راحتی رفت و آمد داشته باشد. سطح شیب دار مناسب وجود داشته باشد، تابلوها در جای مناسب نصب شوند و برای طبقات فوقانی آسانسور جهت دانش آموزان نابینا و معلولین جسمی-حرکتی وجود داشته باشد.

در زمین بازی و محوطه مدرسه، دانش آموزان عادی و استثنایی کمترین مشکل را داشته باشند.

(د) منابع و وسایل کمک آموزشی (دیداری و شنیداری)

یکی از ارکان مهم آموزش، وسایل کمک آموزشی است و تجهیزاتی که باید در تمامی مدارس استفاده گردد.

از این وسایل خاص می توان ماشین پرکینز، توپ گلبال، لوح و قلم مخصوص بریل و کتاب های خاص با حروف چاپی درشت مخصوص نیمه بینایان را نام برد.

از مهم ترین عناصر در اجرای طرح آموزش فراگیر تغییر نگرش معلمان نسبت به این آموزش ها می باشد.

معلمان ابتدایی چون شناخت کافی از این کودکان ندارند نسبت به توانایی آن ها نگرش مثبتی ندارند و احساس می کنند آنان در پیشرفت تحصیلی دچار مشکل می شوند.

موانع آموزش و پرورش فراگیر

از موانع مهم در اجرای آموزش و پرورش فراگیر بحث کیفی نگری به مسئله تفاوت های استثنایی است. طرفداران جنبه کیفی بر این باورند که کودکان استثنایی از نظر کیفی با سایر کودکان متفاوت اند و علت رفتار کودک را به استثنایی بودن او نسبت می دهند. ولی طرفداران جنبه کمی بر این باورند که این افراد از نظر میزان و درجه تفاوت با دیگران متمایزند و همه افراد جامعه از نظر کمی با یکدیگر تفاوت دارند. منتهی افراد استثنایی از نظر تفاوت با سایر افراد جامعه تفاوت بیشتری دارند.

یکی دیگر از موانع، ادامه تحصیل دانش آموزان استثنایی در مقاطع بالاتر است. البته این امر با ایجاد دوره های مهارت آموزی حرفه ای تا حدی برطرف شده است و امکان ادامه تحصیل کودکان کم توان ذهنی تا مقطع دیپلم را فراهم نموده است. سایر گروه ها می توانند تا مقاطع بالاتر پیشرفت کنند.

از موانع دیگر نگرش نامناسب کارشناسان آموزش و مدیران مدارس و حتی والدین دانش آموزان نسبت به این کودکان است. متأسفانه والدین اظهار می کنند که معلمان عادی نمی توانند کمکی به دانش آموزان استثنایی بکنند و معلمان عادی نیز با دامن زدن به این موضوع مانع اجرای آموزش و پرورش فراگیر می شوند و این تفکر را به والدین القا می کنند که فرزند شما از عهده تکالیف برنمی آید.

و در آخر از موانع مهم در آموزش و پرورش فراگیر، برنامه های درسی و محتوای نامناسب کتاب های درسی است. کتاب هایی که حتی جوابگوی نیازهای دانش آموزان عادی نیز نمی باشند، چگونه می تواند جوابگوی نیازهای دانش آموزان دارای مشکلات ویژه باشد. به همین دلیل بازنگری در تالیف و تدوین کتب درسی متناسب با توانایی و محدودیت های این کودکان از نیازهای ضروری در این خصوص می باشد.

تعریف برخی از اصطلاحات تخصصی

تلفیق آموزشی: به معنای حضور کودک استثنایی در مدارس عادی و در کنار سایر کودکان می باشد. در این روش به جای تغییر در مدرسه از دانش آموز انتظار می رود که خود را با شرایط موجود در مدرسه تطبیق دهد.

ارجاع: زمانی است که کودک توسط معلم به نزد فردی دیگر مانند پزشک متخصص یا روانشناس بالینی ارجاع داده می شود. این کار معمولاً از طریق یک نامه با ثبت جزئیات شامل وضعیت دانش آموز و مشکلات وی انجام می شود.

معلم مرجع: معلمی است که تجربه و تحصیلات لازم را برای ارائه راهنمایی و مشاوره به سایر معلمان دارد.

مدارس ویژه: مدارس مخصوص کودکان استثنایی با شرایط خاص و معلمان خاص

معلمان ویژه: معلمان که در مدارس ویژه کار می کنند و در خصوص تعامل با کودک استثنایی تحصیلات خاصی را کسب کرده اند.

ادامه مفاهیم کلیدی

توانبخشی مبتنی بر جامعه: شامل خدماتی است که برای افراد دچار معلولیت و خانواده هایشان از طریق جامعه محلی یا در خانه فراهم می شود نه از طریق مراکز درمانی و موسسات و بیمارستان ها.

آموزش و پرورش فراگیر: به این معنا است که تمامی مدارس باید برای آموزش تمام کودکان بدون توجه به وضعیت جسمانی، عاطفی، هوشی، زبانی و یا سایر ویژگی ها متناسب سازی شوند. این کودکان با ناتوانایی های ذهنی و تیزهوشی، کودکان خیابانی و بی سرپرست و بدسرپرست، اقلیت های زبانی و فرهنگی و قومی و کودکان با سایر محدودیت ها را شامل می شود.

